

Údarás na Gaeltachta

Na Forbacha, Co. na Gaillimhe, H91 TY22

+353 (0) 91 503100 +353 (0) 91 503101

eolas@udaras.ie www.udaras.ie

**An Feidhmeannach Pleanála Sinsearach
Aonad Polasaí Pleanála
Comhairle Chontae na Gaillimhe
Áras an Chontae
Gaillimh
Co. na Gaillimhe**

09 Meán Fómhair 2020

A chara,

Is mian liom tagairt a dhéanamh do Phlean Forbartha Chontae na Gaillimhe 2022-2028. Fáiltíonn Údarás na Gaeltachta roimh an deis a bheith páirteach i bpróiseas maidir le moltaí a dhéanamh a thacaíonn leis an bplean seo. Chuige sin, cuirim chugat ár gcuid tuairimí agus moltaí ó thaobh an phlean thuasluaite.

1.0 Réamhrá

Tá sé léirithe ag Údarás na Gaeltachta (www.udaras.ie) le 40 bliain anuas go bhfuil ról rathúil ag an eagrais i dtaca le forbairt teanga, eacnamaíochta agus shóisialta na Gaeltachta agus tá obair na heagraíochta frémhaithe i saol eacnamaíochta, cultúrtha agus sóisialta na gceantar sin. Tá cúraimí agus freagrachtaí straitéiseacha uathúla forbartha ag an eagraíocht as an nGaeltacht a fhorbairt tré chur chuige comhtháite. Lena chinntiú go mbeidh Gaeltacht rathúil inbhuanaithe ann níor chóir go mbreathnófaí ar an teanga, ar an eacnamaíocht, ar an bpobal agus ar an timpeallacht mar nithe atá scartha óna chéile.

Is sa chomhthéacs sin atá na moltaí seo curtha faoi bhuir mbráid le bheith tógtha san áireamh sa Phlean Forbartha nua agus i bhfianaise ról lárnach na Comhairle Contae i gcur chun cinn na Gaeltachta agus beartais phleanála, infheistíochta agus riaracháin á mbainistiú ag an gComhairle le linn na tréimhse pleanála seo. Is trí fheidhmiú cháiréiseach an phlean forbartha seo a thiocfar ar chuid de na beartais agus ar an idirghabháil is tábhachtaí i ngeall ar fhorbairt inmharthanach na gceantar agus na bpobal Gaeltachta i gcontae na Gaillimhe.

OIFIGÍ RÉIGIÚNACHA

Páirc Ghnó Ghaoth Dobhair,
Doirí Beaga,
Co. Dhún na nGall
F92 E09T

Páirc Ghnó an Daingin,
Baile an Mhuilinn,
Daingean Uí Chúis,
Co. Chiarraí
V92 TX48

Áislann Bhéal an Mhuirthead,
Bóthar an tSéipéil,
Béal an Mhuirthead,
Co. Mhaigh Eo
F26 W5H0

Páirc Ghnó Bhaile Mhic Íre,
Baile Mhic Íre,
Co. Chorcaí
P12 E277

2.0 Údarás na Gaeltachta agus Forbairt na Gaeltachta

Údarás na Gaeltachta:

Feidhmíonn Údarás na Gaeltachta mar údarás reachtúil réigiúnach forbartha a bhfuil freagracht air i ndáil le forbairt socheacnamaíochta agus sochtheangeolaíochta na Gaeltachta. Tá a chuid freagrachtaí reachtúla leagtha amach in Acht na Gaeltachta, 2012

(<https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/act/2012/34/eng/enacted/a34112full.pdf>).

Comhlíonann an eagraíocht raon leathan feidhmeanna maidir le cúrsaí forbartha agus tá a chlár forbartha agus infheistíochta ina chuid dílis d'inhuanaitheacht eacnamaíochta, teangeolaíochta, cultúir agus sóisialta na Gaeltachta.

Soláthraíonn na bearta infheistíochta agus forbartha sin tacaíochtaí tábhachtacha i réimsí éagsúla ar a n-áirítear -

- soláthar maoinithe agus tacaíocht airgeadais do ghnóthaí agus do chomhlachtaí trádála;
- straitéis forbartha fiontraíochta agus cothú agus buanú fostaíochta;
- forbairt ar fhiontair pobail agus eagrais forbartha pobail;
- tógáil agus bainistiú ar infreastruchtúr forbartha gnó idir eastáit tionsclaíochta, páirceanna gnó agus gteiceanna; agus
- infheistíocht i bhforbairt na hoiliúna agus forbartha scileanna.
- Chomh maith leis seo, déantar infheistíocht straitéiseach i bpróiseas forbartha pobail agus pleanála teanga faoi mar atá leagtha amach in Acht na Gaeltachta (2012) agus i riaradh scéimeanna, tionscnamh agus beartas eile i dtaca le forbairt na hearnála pobail.

Ráiteas Misin agus Fís Údarás na Gaeltachta

Is é ráiteas misin an Údaráis ná: *“Pobal agus geilleagar fuinniúil, rathúil, inhuanaithe Gaeltachta a fhorbairt agus an Ghaeilge mar phríomhtheanga phobail na Gaeltachta a neartú agus a bhuanú le go mbeidh an Ghaeltacht mar réigiún den scoth ar chaighdeán domhanda.”* (www.udaras.ie).

Is í fís Údarás na Gaeltachta ná: *“Pobal inhuanaithe Gaeltachta a chothú ina mbeidh an Ghaeilge mar phríomhtheanga, le heacnamaíocht láidir ag baint úsáid inhuanaithe as na hacmhainní go léir a bheidh ar fáil agus le caighdeán maireachtála den chéad scoth.”* Déanann an tÚdarás gach iarracht na cuspóirí seo a bhaint amach trí fhorbairt fiontraíochta agus tionscnaimh cruthaithe fostaíochta a chothú agus a mhaoiniú, chomh maith le tacaíocht a thabhairt do ghníomhaíochtaí straitéiseacha teangabhunaithe, pobail agus cultúrtha.

Clár Oibre an Údaráis – An Comhthéacs Réigiúnach

RSEs - Na Straitéisí Forbartha Spásúla agus Eacnamaíochta Réigiúnacha:

Bhí ionchur ag an Údarás i gcomhar le heagrais eile Stáit maidir le frámú a dhéanamh ar na struchtúir agus ar an ábhar a bhain leis na pleananna spáisiúla réigiúnacha a chur le chéile. Mar chuid dílis de dhualgas an Údaráis mar eagrais forbartha ghlacamar

ról gníomhach maidir le moltaí a chuir faoi bhráid na pleananna seo ar bhonn réigiúnach.

Tá cóip den Aighneacht a cuireadh faoi bhráid Chomhthionóil an Iarthair agus an Tuaiscirt curtha ar fáil mar Aguisín 1 den Aighneacht seo agus mar léiriú tacaíochta ar na huaimhian fhorbartha atá leagtha amach san Aighneacht.

3.0 Ról na bPáirtithe Leasmhara i bhForbairt Comhlánach na Gaeltachta

Ní hí an Ghaeltacht aisti féin amháin a chinnteoidh gach a bhfuil i ndán don Ghaeilge mar theanga labhartha na Gaeltachta agus ní chinnteoidh Údarás na Gaeltachta as féin é ach an oiread. Cé go leanfaidh an tÚdarás leis an dualgas atá leagtha air a chomhlíonadh, níl sé ar ár gcumas tionscnaimh áirithe a chur i bhfeidhm mura mbíonn siad de chúram reachtúil orainn. **Tá ról lárnach ag na húdaráis éagsúla eile, Comhairle Chontae na Gaillimhe ina measc, i bhforbairt agus i gcaomhnú na teanga agus i bhforbairt na bpobal Gaeltachta.** Cé go bhfuil feidhmeanna agus tionscnaimh ar son na Gaeltachta agus na Gaeilge á dtreorú ag Údarás na Gaeltachta, tá sé tábhachtach go dtuigfí go bhfuil an tÚdarás mar eagraíocht atá ag feidhmiú i gceoilár na forbartha fiontraíochta agus forbartha pobail sna ceantair Ghaeltachta agus dá réir gur feithicil muid do chomhoibriú cuimsitheach agus comhtháite a thionscnamh i measc na n-eagras poiblí sin atá ag freastal ar na ceantair sin. Tá gach eagraíocht in ann páirt a ghlacadh san iarracht meath na teanga sa Ghaeltacht a chasadh timpeall, Comhairle Chontae na Gaillimhe san áireamh.

Tá breis eolais faoi obair an Údaráis le fáil ag www.udaras.ie

4.0 Gaeltacht Chontae na Gaillimhe

Is í Gaeltacht na Gaillimhe an ceantar Gaeltachta is mó sa tír. Tá daonra de 50,570 (Daonáireamh 2016) inti, sin 19.6% de dhaonra Chontae na Gaillimhe agus 50.8% de dhaonra iomlán na Gaeltachta. Tá achar tíreolaíochta de 1,225km² i nGaeltacht na Gaillimhe agus sin thart ar 20% de thalamh iomlán Chontae na Gaillimhe. In 2019, bhí 7,844 fostaithe go lánaimseartha i gcliantchomhlachtaí de chuid an Údaráis agus bhí 3,090 de na poist seo lonnaithe i nGaeltacht na Gaillimhe.

5.0 An Phleanáil Teanga – Cúlra agus Comhthéacs Reachtúil:

An Straitéis 20 Bhliain don Ghaeilge, 2010-2030

Tá sé mar aidhm ag an *Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge 2010-2030* líon na gcainteoirí laethúla Gaeilge lasmuigh den chóras oideachais in Éirinn a mhéadú go 250,000 duine, líon na gcainteoirí laethúla Gaeilge sa Ghaeltacht a ardú 25% agus líon na ndaoine a bhfuil eolas acu ar an nGaeilge a mhéadú go 2 mhilliún duine thar shaolré na Straitéise.

Ar ndóigh is aidhm thar a bheith uaillmhianach agus dhúshlánach í seo, ní hamháin d'Údarás na Gaeltachta agus do phobal na Gaeltachta ach don Stát agus don Státchóras trí chéile.

5.1 Acht na Gaeltachta, 2012

Achtaíodh Acht na Gaeltachta in 2012 chun bonn reachtúil a chur faoin *Straitéis 20 Bliain*, i measc forálacha eile. Cuireann an tAcht tús leis an bpróiseas pleanála teanga, gné lárnach den *Straitéis*, agus is tríd an bpróiseas pleanála teanga a chuirfear tacaíocht ar fáil, ar bhealach córasach agus comhtháite, don Ghaeilge mar theanga theaghlaigh agus phobail sa Ghaeltacht agus lasmuigh di.

Faoin Acht, aithnítear Limistéir Pleanála Teanga Ghaeltachta, Bailte Seirbhíse Gaeltachta agus Líonraí Gaeilge ach plean teanga a bheith ullmhaithe ag pobal na háite agus aontaithe de réir na gcritéar pleanála teanga. Tá an Ghaeltacht anois roinnte i 26 Limistéar Pleanála Teanga (LPT), agus tá 16 Bhaile Seirbhíse Gaeltachta (3 cinn sa Ghaeltacht agus 13 cinn lasmuigh de) agus 3 Líonra Gaeilge aitheanta ag an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta chomh maith.

Is éard atá i gceist le **Baile Seirbhíse Gaeltachta** ná baile atá suite sa Ghaeltacht nó gar di agus a bhfuil ról tábhachtach aige i seachadadh seirbhísí poiblí, fóillíochta, sóisialta agus trádála do mhuintir na Gaeltachta.

Is éard atá i gceist le **Líonra Gaeilge** ná ceantar ina bhfuil bunmheas criticiúil tacaíochta don Ghaeilge ó bpobal agus ón Stát cheana.

Táthar ag súil go n-oibreoidh an pobal, an earnáil phoiblí, an earnáil phríobháideach agus an earnáil dheonach ar fad le chéile chun tacú leis an nGaeilge sna ceantair sin atá aitheanta faoin Acht.

Tacófar leis an teanga mar theanga theaghlaigh agus phobail sa Ghaeltacht agus i gceantair eile taobh amuigh di trí phleananna teanga a chur i bhfeidhm ag leibhéal an phobail.

Is é Údarás na Gaeltachta atá freagrach, faoin Acht, as tacaíocht a thabhairt d'eagraíochtaí ó thaobh pleananna teanga a ullmhú agus a fheidhmiú sna LPT agus sna trí Bhaile Seirbhíse Gaeltachta atá taobh istigh de theorainn na Gaeltachta.

Cuireann Foras na Gaeilge tacaíocht ar fáil d'eagraíochtaí a roghnaítear le pleananna teanga a ullmhú agus a fheidhmiú sna Bailte Seirbhíse Gaeltachta agus sna Líonraí Gaeilge taobh amuigh den Ghaeltacht.

Tá an Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta freagrach as pleananna teanga a fhaomhadh de réir na gcritéar pleanála teanga a leagtar amach san Acht.

5.2 Céard atá i gceist le Pleanáil Teanga?

Is iomaí sainmhíniú atá tugtha ar an bpleanáil teanga, ach go bunúsach is féidir cur síos ar an bpleanáil teanga mar idirghabhálacha/ghníomhaíochtaí/chleachtais a bhfuil sé mar aidhm acu tionchar a imirt ar an teanga a labhraítear i bpobal faoi leith chun athrú pleanáilte ar úsáid teanga a bhaint amach sa phobal sin.

Is é an aidhm atá leis an bpleanáil teanga sa chomhthéacs seo ná cur le líon na gcainteoirí Gaeilge agus an Ghaeilge a chaomhnú mar theanga theaghlaigh agus phobail.

Tá réimse leathan gníomhaíochtaí i gceist le cur i bhfeidhm na pleanála teanga, lena n-áirítear:

- Gníomhaíochtaí a eascraíonn go díreach as polasaithe Stáit;
- Gníomhaíochtaí a bhaineann leis an bpobal agus le heagraíochtaí atá ag gníomhú ar son an phobail; agus
- Gníomhaíochtaí a bhaineann leis an tsochaí trí chéile sna hearnálacha poiblí, príobháideacha agus deonacha.

Braitheann rath an phróisis pleanála teanga go mór mór ar na cinntí a dhéanann an duine aonair faoina c(h)leachtas teanga féin agus an tionchar a bhíonn aige sin ar chúrsaí teanga sa teaghlach, sa phobal agus i gcúrsaí oideachais, sóisialta, gnó agus poiblí. Baineann an phleanáil teanga chomh maith leis an gcaoi a dtacaíonn an earnáil phoiblí, príobháideach agus dheonach leis an duine aonair chun na cinntí laethúla sin a dhéanamh.

5.3 Staid Reatha an Phróisis Pleanála Teanga sa Ghaeltacht

Tá tús curtha leis an bpróiseas pleanála teanga i ngach ceann de na 26 LPT agus in dhá cheann de na trí Bhaile Seirbhíse Gaeltachta. Táthar ag súil go mbeidh tús á chur leis an bpróiseas sa tríú Baile Seirbhíse Gaeltachta faoi dheireadh 2020.

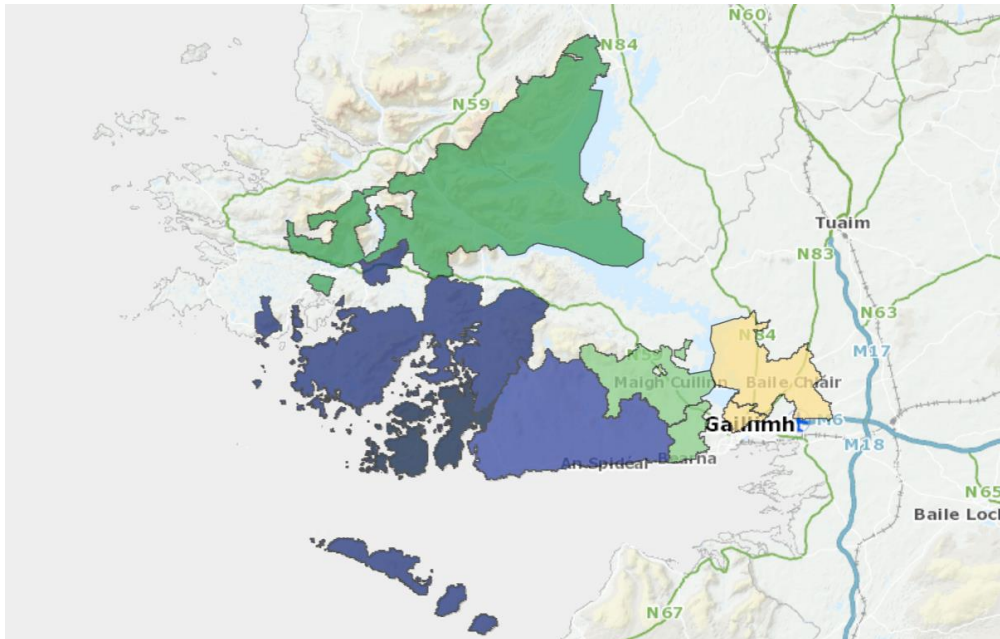
Faoi láthair, tá 18 bplean teanga do LPT ceadaithe ag an Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta agus tá tús curtha le feidhmiú na bpleananna sna LPT sin. Chomh maith leis sin, tá plean teanga do LPT amháin agus plean teanga do BSG amháin faoi bhráid na Roinne ag fanacht le faomhadh.

Faoi dheireadh 2020 táthar ag súil go mbeidh:

- Tús curtha leis an bpróiseas i ngach LPT agus Baile Seirbhíse Gaeltachta;
- Na 7 bplean teanga LPT atá fós á n-ullmhú curtha faoi bhráid na Roinne; agus
- Plean teanga ceadaithe do dhá Bhaile Seirbhíse Gaeltachta.

5.4 An Próiseas Pleanála Teanga i gContae na Gaillimhe

Tá Gaeltacht na Gaillimhe roinnte ina 10 LPT: LPT Dhúiche Sheoigheach agus Thuar Mhic Éadaigh, LPT Chonamara Láir, LPT na Ceathrún Rua, LPT Cheantar na nOileán, LPT Oileáin Árann, LPT Chois Fharraige, LPT Mhaigh Cuilinn, LPT Bhearna agus Chnoc na Cathrach, LPT Oirthear Chathair na Gaillimhe agus LPT an Eachréidh. Tá Cathair na Gaillimhe agus an Clochán aitheanta mar Bhailte Seirbhíse Gaeltachta agus Baile Locha Riach mar Líonra Gaeilge chomh maith:

LPTanna Chontae na Gaillimhe (léarscáil ón Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta¹)

Bailte Seirbhíse Gaeltachta agus Líonra Gaeilge Chontae na Gaillimhe (léarscáil ón Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta²)

Tá pleananna teanga ceadaithe agus á bhfeidhmiú do 6 cinn de na LPTanna. Tugtar sa tábla thíos ainmneacha na LPTanna sin, ainmneacha na gceanneagraíochtaí atá ag feidhmiú na bpleananna, agus nasc chuig an bplean teanga.

LPT	Ceanneagraíocht	Plean Teanga
Dúiche Sheoigheach & Tuar Mhic Éadaigh	Comharchumann Dhúiche Sheoigheach	http://www.discoverjoycecountry.com/wp-content/uploads/2018/12/Plean-Teanga-CDS-2018-PDF.pdf

¹ <https://dahg.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=7090794ee2ca4b53bb785b84c2bd9ad8>

² <https://dahg.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=7090794ee2ca4b53bb785b84c2bd9ad8>

Conamara Láir	Forbairt Chonamara Láir	https://conamaralair.ie/wp-content/uploads/Plean-Teanga-LPT-Chonamara-L%C3%A1ir-2018.pdf
An Cheathrú Rua	Comharchumann Mhic Dara	https://9a7b4ea2-231e-4356-9536-8086ec92d56e.filesusr.com/ugd/e8e08d82afb96f760b46b5bd342c233a57278b.pdf
Ceantar na nOileán	Comhairle Ceantar na nOileán	https://www.udaras.ie/assets/uploads/2020/05/14-Ceantar-na-nOile%C3%A1n-1.pdf
Cois Fharráige	Fóram Chois Fharráige um Pleanáil Teanga	https://www.coisfharráige.ie/cumann-forbartha/wp-content/uploads/2014/07/Plean-Teanga-Chois-Fharráige-Criochnu%CC%81il.pdf
Maigh Cuilinn	Forbairt Pobail Mhaigh Cuilinn	https://www.udaras.ie/assets/uploads/2020/05/17-Maigh-Cuilinn.pdf

Tá Plean Teanga LPT an Eachréidh ullmhaithe agus faoi bhráid na Roinne faoi láthair, agus pleananna teanga á n-ullmhú fós do LPT Oileáin Árann, do LPT Bhearna agus Chnoc na Cathrach agus do LPT Oirthear Chathair na Gaillimhe.

5.5 Príomhriachtanais na Limistéar Pleanála Teanga i nGaillimh

Díríonn bearta pleananna Ghaeltacht na Gaillimhe ar gach uile réimse de shaol na bpobal sin, lena n-áirítear:

- An Córas Oideachais (lena n-áirítear seirbhísí luathoideachais)
- Seirbhísí Cúraim Leanaí, Réamhscolaíochta agus Tacaíochta Teaghlaigh, lena n-áirítear seirbhísí tacaíochta teanga
- Seirbhísí don Aos Óg agus d'Aoisghrúpaí Eile
- Deiseanna Foghlama taobh amuigh den Chóras Oideachais
- An Earnáil Ghnó
- Eagraíochtaí Pobail agus Comharchumainn
- Na Meáin Chumarsáide
- Seirbhísí Poiblí
- Pleanáil agus Forbairt Fhisiciúil
- Seirbhísí Sóisialta agus Caitheamh Aimsire; agus
- Staid na Gaeilge sa Limistéar – dearcadh, cumas agus nósmaireacht an phobail ina leith.

Aithnítear sna pleananna teanga go bhfuil ról lárnach ag gníomhaíochtaí Chomhairle Chontae na Gaillimhe i gcaomhnú agus i gcur chun cinn na Gaeilge sa gcontae ina iomláine ach sa nGaeltacht ach go háirithe. Áirítear ar na gníomhaíochtaí sin polasaithe a chur i bhfeidhm i dtaca le forbairt fhisiceach i nGaeltacht na Gaillimhe,

coinníoll láidir teanga a chinntiú in aon phleanáil nó forbairt tithíochta, bíodh sé do thithe aonair nó d'fhorbairtí níos mó – féach, mar shampla:

- *Plean Teanga Chois Fharráige, rannóg 11.9*
- *Plean Teanga na Ceathrún Rua, rannóg 9.1*
- *Plean Teanga Cheantar na nOileán, rannóg 6.10*
- *Plean Teanga Chonamara Láir, rannóg 9.13*
- *Plean Teanga Mhaigh Cuilinn, rannóg 6.11*
- *Plean Teanga Dhúiche Sheoigheach agus Thuar Mhic Éadaigh, caibidil 9*
- *Plean Teanga an Eachréidh, rannóg 3.11 agus 6.11.*

I bhfianaise an méid sin thuas, táthar ag súil le comhoibriú le Comhairle Chontae na Gaillimhe agus na pleananna teanga LPT á bhfeidhmiú, go háirithe faoi mar a bhaineann sé le cúrsaí comharthaíochta, soláthar seirbhísí poiblí, riaradh na córais pleanála agus forbairt fhisiceach, forbairt gheilleagrach agus forbairt pobail.

5.6 Dualgais na gComhairlí Contae i leith na Gaeilge agus na Gaeltachta

Tá roinnt cuspóirí éigeantacha sna treoirlínte do na pleananna forbartha contae. Baineann Cuspóir Éigeantach 12 le ceantair Ghaeltachta agus le rannóg 10(2)(m) den Acht Pleanála agus Forbartha 2000 ach go háirithe. Is gá, faoin Acht, go gcuimseofaí sna pleananna forbartha pobail cuspóirí a bhaineann le cosaint oidhreacht theangeolaíoch agus chultúrtha na Gaeltachta, lena n-áirítear cur chun cinn na Gaeilge mar theanga phobail.

De réir na dtreoirlínte, ba chóir breathnú ar pholasaithe a mbeidh tionchar dearfach acu ar an oidhreacht theangeolaíoch agus chultúrtha sa Ghaeltacht agus ar straitéisí tithíochta chun freagairt do riachtanais áitritheoirí Gaeltachta agus plean forbartha contae á dhréachtadh.

5.7 Moltaí Ghinearálta

- Leagann Acht na Gaeltachta 2012 bonn reachtúil faoin próiseas pleanála teanga agus béim ar leith ar thábhacht na freagrachta tras-rialtais do rath an phróisis sin, moltar go dtabharfaí aitheantas faoi leith do thábhacht an phróisis pleanála teanga agus an plean forbartha nua á scríob, eadhon: ag tabhairt san áireamh Gaeltacht na Gaillimhe mar limistéar forbartha; ról lárnach na LPT-anna; stádas agus ról na mBailte Seirbhíse Gaeltachta; agus an Líonra Gaeilge atá á fheidhmiú sa gcontae. Moltar gur cheart aitheantas ar leith a thabhairt don dtacaíocht a thugann an próiseas pleanála seo do bhaint amach agus d'fheidhmiú chuspóirí an phlean forbartha contae féin le linn na tréimhse pleanála.
- Maidir le cúrsaí tithíochta, agus i gcomhar leis na Ranna Stáit cuí, moltar go ndéanfar athbhreithniú ar an córas caighdeánach i ngeall ar an gcoinníoll teanga atá le bheith luaite le forbairtí tithíochta, scrúdú ar chumas teanga san áireamh.
- Tá sé den bhun-riachtanas go dtabharfaí aird ar mhianta phobal na Gaillimhe, pobal na Gaeltachta san áireamh, agus an plean forbartha contae nua á dhréachtadh. Moltar go mbreathnófaí go mion ar na pleananna teanga atá ceadaithe agus á réiteach i nGaeltacht na Gaillimhe agus go dtabharfaí san áireamh sa bplean forbartha na moltaí a dhéantar iontu maidir le ról, feidhm

agus cúraimí na Comhairle Contae atá chomh lárnach sin i bhfeidhmiú éifeachtach na bpleananna sin. Is iad na pobail Ghaeltachta féin a chur le chéile na pleananna seo agus is ó na pobail logánta féin a d'eascair na moltaí agus an cur chuige forbartha atá léirithe iontu.

6.0 Moltaí Sonracha i dtaca leis an bPlean Forbartha Contae

Sa mhéid a leanann, tá coimriú déanta ar mholtaí Údarás na Gaeltachta agus súil againn go dtógfaidh an Chomhairle na moltaí seo san áireamh agus Plean Forbartha Contae na Gaillimhe á thabhairt chun críche.

6.1 An Ghaeilge agus An Ghaeltacht – Aitheantas Cuí:

	Moltaí Údarás na Gaeltachta
Moladh 1:	<p>Ba cheart tagairt ar leith a dhéanamh don <i>stádas reachtúil</i> a ghabhann leis na limistéir Ghaeltachta, na bailte seirbhíse Gaeltachta agus an t-aitheantas seo a lua mar acmhainn shaibhir i bhforbairt chomhlánach Chontae na Gaillimhe.</p> <p>Mar chuid de na beartais seo, moltar go n-aontófar ar Phlean Forbartha Áitiúil (LAP) don nGaeltacht mar chuid dílis do leagan amach an Phlean Forbartha nua.</p>
Moladh 2:	<p>Is ceart aitheantas cuí a thabhairt do cheantair Gaeltachta na Gaillimhe, agus don Ghaeilge mar theanga phobail sna ceantair sin, mar chuid d'aon <i>mhapáil</i> a dhéanfar ar an gContae agus a bheith mar chuid d'ullmhú an phlean forbartha agus de na limistéir straitéiseach pleanála a thagann faoi chúram reachtúil na Comhairle.</p>
Moladh 3:	<p>Ba chóir go mbeadh an t-aitheantas straitéiseach cuí tugtha sa bPlean Forbartha úr seo mar atá leagtha amach againn sna moltaí thuas maidir leis an bPróiseas Pleanáil Teanga agus feidhmiú córasach na moltaí agus an cur chuige forbartha atá léirithe sna pleananna sin (Cuid 5.6 thuas).</p>
Moladh 4:	<p>Ba cheart na <i>mianta tacaíochta teanga</i> cuí (sonraithe sa tábla thíos) leagtha síos i bPlean Forbartha na Gaillimhe 2015-2021 a áireamh arís sa bplean úr atá á fhorbairt anois. Féach an tábla thíos:</p>

6.1.1 Cuspóirí Forbartha na Comhairle i leith beartais pleanála i ngeall ar fhorbairt inmharthanach na Gaeltachta agus na Gaeilge

1.2.1	Cosaint a thabhairt d'oidhreacht teangeolaíoch agus chultúrtha na Gaeltachta agus an Ghaeilge a chur chun cinn mar an teanga phobail sna limistéir sin atá a thagann faoi scáth an Phlean Forbartha atá áirithe mar limistéir Ghaeltachta
Cuspóir UHO 13 agus Cuspóir RHO 4	I gcás forbairtí tithíochta ina bhfuil dhá aonad nó níos mó i gceist, go mbeidh measúnú déanta ar thionchar na forbartha seo atá spléach ar fheidhmiú na gcoinníollacha faoi mar a bhaineann le polasaí na Comhairle i ngeall ar iompar agus riachtanais teanga na n-áitritheoirí. Déanfar é seo ar mhaithe le cosaint a thabhairt d'oidhreacht teangeolaíoch agus cultúrtha na Gaeltachta mar aon le tús áite a thabhairt don Ghaeilge mar theanga phobail.
Cuspóir 10.4.2	Aithníonn Comhairle Chontae na Gaillimhe go bhfuil meath tagtha ar dhaoine phobail na Gaeltachta i gceantair áirithe. Ní thabharfar cead d'aon fhorbairtí a mbeadh tionchar diúltach acu, de réir breithiúnas an Údaráis Pleanála, ar an Ghaeilge agus ar an nGaeltacht. Tacóidh Comhairle Chontae na Gaillimhe le forbairt sa Ghaeltacht ar bhonn tomhaiste agus i gcás na forbairtí sin atá áirithe mar fhorbairt atá feiliúnach do chúinsí forbartha na Gaeltachta.
Polasaí G 1	Polasaí G 1 – Buanú agus Caomhnú na Gaeltachta sa Phróiseas Pleanála: Tá cosaint agus spreagadh sóisialta, cultúrtha agus teangeolaíoch na Gaeltachta aitheanta i bpolasaithe agus spriocanna forbartha atá leagtha amach ag an gComhairle i bPlean Áitiúil na Gaeltachta 2008 – 2018. San áireamh anseo tá sé mar chuspóir ag an gComhairle poitéinseal forbartha eacnamaíochta na Gaeltachta a bhaint amach ar bhonn tomhaiste agus cothaithe thar thréimhse fheidhmithe an phlean.
Polasaí G 2	Policy G 2 – Forbairt Eacnamaíochta sa Ghaeltacht: Tá Comhairle Chontae na Gaillimhe, tríd an ról forbartha eacnamaíochta atá tugtha aige air féin, geallta do chomhoibriú le heagrais eile forbartha stáit, go háirithe Údarás na Gaeltachta, le forbairt inmharthanach i nGaeltacht na Gaillimhe a bhaint amach agus ag an am gcéanna, chun cosaint agus tús áite a thabhairt don Ghaeilge mar an chéad teanga phobail.
Polasaí G 3	Policy G 3 – An Teanga mar Shócmhainn: Tábhacht na Gaeilge a aithint mar acmhainn eacnamaíochta, shóisialta agus cultúrtha sa Ghaeltacht agus ar fud an Chontae.
G 4	Policy G 4 – Acht na dTeangacha 2003:

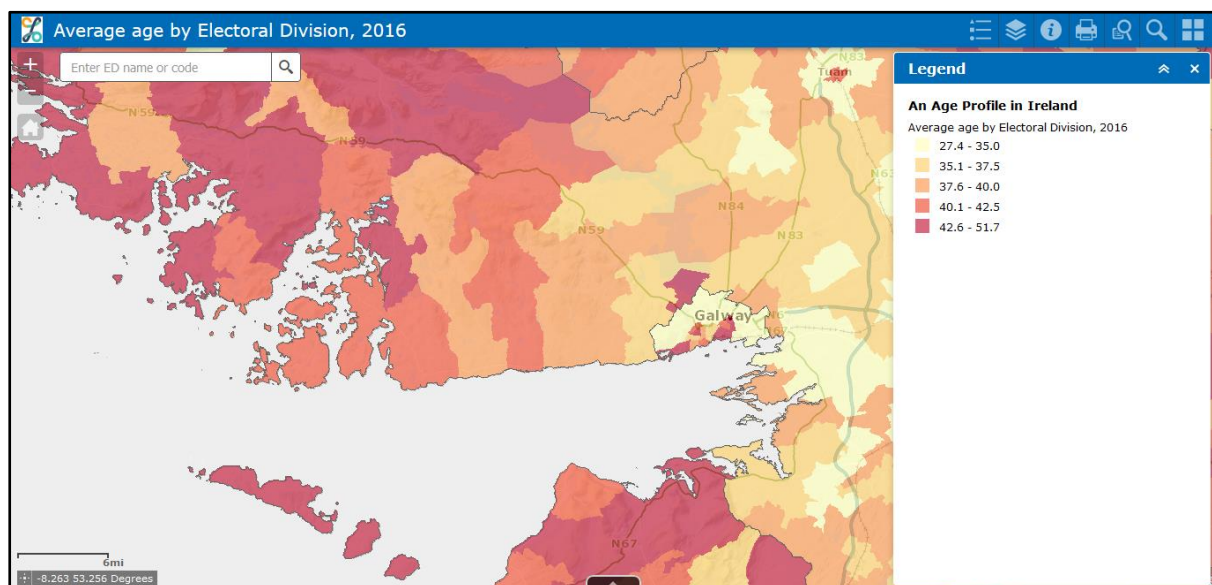
	Tacú le feidhmiú na moltaí atá aitheanta faoi Acht na dTeangacha 2003 (nó aon leagan leasaithe nó leagan uasdátaithe a thagann in inmhe)
--	--

Moladh 5:	Moltar freisin go mbeadh ullmhú <i>Scéim Gaeilge</i> úr Faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003 ina thosaíocht oibre do Chomhairle Contae na Gaillimhe, agus tréimhse feidhme an scéim is déanaí ag teacht chun chríche i 2022.
Moladh 6:	Is ceart a dheimhniú sa Phlean go bhfuil foireann na heagraíochta in ann <i>seirbhísí a sholáthar</i> do mhuintir na Gaeltachta agus na Bailte Seirbhíse Gaeltachta trí mheán na Gaeilge, pé acu an bhfuil siad lonnaithe ins na hoifigí áitiúla nó ins an lár oifig.
Moladh 7:	Ba cheart go mbeadh an <i>leagan Gaeilge</i> agus an leagan Béarla den bPlean Forbartha Contae 2022-2028, agus de na doiciméid tacaíochta cuí, a bheith ar fáil go comhuaineach.

6.2 Daoine, Ordathas Lonnaíochta agus Tithíocht

6.2.1 Anailís demograifice ar phobal na Gaeltachta

Tá difríochtaí le sonrú le blianta fada idir dlús daonra na ceantair uirbeacha timpeall ar Chathair na Gaillimhe agus na ceantair Gaeltachta níos faide siar. Mar aon le sin tá sé soiléir ó shonraí ón Daonáireamh 2016 go bhfuil meán-aois mórán ceantair Gaeltachta i gContae na Gaillimhe ag dul in aois, rud atá léirithe go soiléir sa léarscáil thíos. Ní amháin sin, ach tá an ráta cainteoirí laethúla Gaeilge ag titim dá réir agus tá seo le feiceáil i dtorthaí an daonáireamh 2016 freisin.

Daonra Contae na Gaillimhe de réir meán-aoise (CSO Daonáireamh 2016)

Mar atá luaite cheana sa cháipéis seo, tá sé mar ráiteas misin ag Údarás na Gaeltachta:

“Pobal agus gilleagar fuinniúil, rathúil, inbhuanaithe Gaeltachta a fhorbairt agus an Ghaeilge mar phríomhtheanga phobail na Gaeltachta a neartú agus a bhuanú le go mbeidh an Ghaeltacht mar réigiún den scoth ar chaighdeán domhanda.”

Le cinntiú go mbeidh pobal ann sna blianta amach romhainn, tá sé criticiúil céimeanna a ghlacadh chun an éagothromacht ó thaobh próifil demograifeach sa Chontae a mhaolú. Tá sé soiléir gan pobal óg ní bheidh Gaeltacht ann sna blianta amach romhainn. Chuige sin, le cinntiú go bhfuil sé tarraingteach don phobal óg cur fúthu sna ceantair Gaeltachta, creideann muid go bhfuil orainn an timpeallacht cuí a chothú le go mbeadh postanna d’ardchaighdeán ar fáil do phobal óg an cheantair. Tá sé tábhachtach ní amháin go bhfuil fostaíocht ar fáil ach go bhfuil roghanna tithíochta ar fáil dóibh freisin ina bpobail féin agus go mbeadh raon leathan seirbhísí caitheamh aimsire ar fáil dóibh chomh maith le háiseanna oideachais agus eile. Tá baol ann muna nglactar na céimeanna cuí leis an bpobal óg seo a mhealladh le fanacht, filleadh nó athlonnú sna ceantair Gaeltachta nach mbeidh Gaeltacht bríomhar inmharthanach ann sna blianta amach romhainn.

Moladh 8:	Tacaíonn Údarás na Gaeltachta go láidir leis an cur chuige, polasaí forbartha a fhorbairt a bheadh dírithe ar chobhsú agus ar chothromú maidir le dáileadh daonra de sa chontae a thagann go beacht leis na paraiméadair atá luaite sa Chreat Pleanála Náisiúnta agus i straitéis náisiúnta, réigiúnacha agus áitiúla eile. Braitheann inmharthanacht na bpobail tuaithe, ina measc pobail Gaeltachta na Gaillimhe, go hiomlán ar pholasaithe leis an mbunaidhm seo luaite leo a bheith á chur i bhfeidhm go gníomhach agus ar bhonn leanúnach.
------------------	---

6.3 Tithíocht

Tá inmharthanacht na bpobal Gaeltachta agus a bhfuil in ann don nGaeilge mar theanga phobail ag braith ar deireadh ar dhaoine atá ábalta agus sásta an Ghaeilge a labhairt agus atá ag iarraidh a bheith ag cuir fúthu sna ceantair seo.

Mar atá ráite againn i mír 6.2, tá muid tagtha go pointe cinniúnach maidir le inmharthanacht na Gaeltachta agus na Gaeilge. Is tacaíocht mhór a bheadh ann dá mbeadh polasaí láidir tithíochta in áit le cinntiú go mbeadh an deis tugtha do phobal na Gaeltachta lonnú nó athlonnú nó aistriú ar ais le cur fúthu sa Gaeltacht. I measc na heilimintí riachtanach den pholasaí seo ná tacaíocht a thabhairt do lánúin óga a chuireadh le saol agus cultúr na Gaeltachta gur mian leo cur fúthu sna ceantair Gaeltachta.

Moladh 9	Go mbeadh cur chuige comhtháite dá fhorbairt idir Comhairle Chontae na Gaillimhe, Údarás na Gaeltachta agus geallsealbhóirí cuí eile le cinntiú go ndéantar freastal cuí ar riachtanais pobal na Gaeltachta idir fhostaíocht, tithíocht, bonneagar shóisialta agus
-----------------	--

	<p>caitheamh aimsire, le cinntiú go mbeidh pobal inmharthanach Gaeltachta ann sna blianta amach romhainn.</p> <p>Molann muid freisin, mar atá léirithe sa bplean forbartha reatha faoi UHO 13 agus RHO 4, go leanfaidh measúnú tionchar teanga gach mór iarratas pleanála agus iarratas cónaithe ina bhfuil 2 theach nó os a chionn le forbairt iontu sna ceantair Ghaeltachta.</p>
--	---

6.4 Forbairt Eacnamaíochta agus Turasóireachta

Mar atá luaite thuas, i measc na ndualgas reachtúla atá ar an Údarás, tá cúramaí forbartha fiontraíochta agus cothú agus buanú fostaíochta. Tá na hearnálacha eolaíochta beatha (feiste leighis/cógaisíocht), earnáil na cruthaitheachta, forbartha dhigiteach, mara agus turasóireachta áirithe ar chuid de na hearnálacha is mó poitéinseal sa nGaeltacht agus tá infheistíocht nach beag déanta ag an Údarás i bhforbairt agus cur chun cinn na hearnálacha tábhachta seo le blianta beaga anuas.

Tá infheistíocht shuntasach déanta ag Údarás na Gaeltachta i gceantair Ghaeltachta na Gaillimhe le blianta beaga anuas. Tacaíonn na háiseanna agus an t-infreastruchtúr seo le réimse leathan gnóthaí, m.sh. gnóthaí déantúsaíochta, earnáil na cruthaitheachta, turasóireachta, bia, seirbhís teicneolaíochta agus araile.

De réir fhiigiúirí fostaíochta 2019, bhí 3,090 duine fostaithe i gcliantchomhlachtaí de chuid an Údaráis sna ceantair seo. Leis an infreastruchtúr agus scileanna atá ar fáil sna ceantair, tá deiseanna na n-earnálacha nua teicneolaíochta a fhorbairt i nGaeltacht na Gaillimhe. Beidh na háiseanna ar nós gréasáin digiteach na Gaeltachta (gteic) mar ionaid nuálaíochta agus cruthaitheachta le gnó nua a spreagadh, ach go háirithe; tosaithe ard acmhainne (HPSUs) agus cianoibrithe a mhealladh ar ais chuig a gceantar dúchais.

6.4.1 Tograí Straitéiseacha Turasóireachta

Tá tionscal na turasóireachta tábhachtach don gcontae seo. Moltar anseo go leagfaí béim ar an nGaeltacht mar cheann scribe uathúil turasóireachta de bharr an cultúr, an teanga agus an timpeallacht.

Tá na buaicphointí agus deiseanna forbartha maidir le turasóireacht aitheanta sa forbairt eispéiris (VEDP) Plean *Forbartha Eispéireas Cuartaíochta do Chonamara agus Árann (2017)* a réitíodh i gcomhar le Fáilte Ireland in 2017.

Tá ról forbartha ag an Údarás chun an earnáil príobháideach agus gnóthaí pobal bhunaithe a chumasú agus a spreagadh chun seirbhísí/táirgí cuí a chur ar fáil don chuirteoir. Tá ról faoi leith ag an gComhairle Contae i ngeall ar fhorbairt an infreastruchtúir atá riachtanach do fhorbairt na hearnála seo agus do chosaint na timpeallachta.

Thar tréimhse fheidhmithe an Plean Forbartha, moltar go dtabharfaí tacaíocht do na beartais seo a leanas:

- Forbairt na hEarnála – ag tacú agus ag cumasú earnáil na turasóireachta chun tograí/táirgí/eispéiris d’ardchaighdeán a fhorbairt agus a dhíol go náisiúnta agus go h-idirnáisiúnta
- Turasóireacht Teanga a chur chun cinn tríd táirgí agus táirgeoirí a chumasú agus ardán margaíocht tras-Ghaeltachta a fhorbairt
- Imeachtaí Faoin Aer – siúlóidí, bealaí glas, bealaí gorm a fhorbairt
- Tograí Straitéiseach – tá ról lárnach ag an Údarás i bhforbairt tograí straitéiseacha turasóireachta. Bíonn an obair seo á dhéanamh i gcomhar leis an earnáil príobháideach, eagrais Stáit agus le heagrais pobalbhunaithe.

Cuireann tograí den gcineál seo áiseanna agus seirbhísí chun cinn, mar shampla:

- Áiseanna caitheamh aimsire faoi dhíon a fhorbairt a d’fhreastalódh ar thurasóirí le linn na drochaimsire
- Deis a thabhairt do chuirteoirí tuilleadh ama a chaitheamh sa réigiún
- Deis chun léirmhíniú a dhéanamh ar na scéalta uathúla Ghaeltachta

Tá eolas tugtha sa mhéid a leanann do na tograí straitéiseacha turasóireachta atá aitheanta ag Údarás na Gaeltachta i nGaeltacht na Gaillimhe:

Ainm	Cur Síos	Láthair	Stádas
Ionad Cultúrtha an Phiarsaigh	Ionad Cuartaíochta/ Oidhreachta	Ros Muc	Comhoibriú le OPW agus Fáilte Ireland. Oscailte 2016, tacaíocht leanúnach margaíochta ón Údarás
Ionad Oidhreachta & Feamainn	Ionad Cuartaíochta/ Oidhreachta	Leitir Mealláin	Le n-oscailt 2021
Ionad na nImirceach	Ionad Cuartaíochta/ Oidhreachta	Carna	Le n-oscailt 2021
Áras Éanna	Saoire Oideachasúla Ealaíne	Inis Oírr	Le n-oscailt 2021
Geopháirc Dúiche Sheoigheach agus Lochanna an Iarthair	Ceantar ar leith bunaithe ar an geolaíocht	Corr na Móna, Teach Dóite, An Fháirche	Obair leanúnach, comhoibriú le GSI agus an Comhairle Chontae
Ionad Oidhreachta Árann	Ionad Cuartaíochta	Inis Mór	Le n-oscailt Earrach 2022

Leithinis Spóirt na Gaeltachta - An Cheathrú Rua	Tá sé i gceist leithinis na Ceathrún Rua a shainiú mar lárionad spóirt, aclaíochta agus caitheamh aimsire, ag freastal ar an bpobal áitiúil, pobal na Gaeltachta agus ar an bpobal náisiúnta.	An Cheathrú Rua	Á fhorbairt de réir a chéile
--	---	-----------------	------------------------------

Moltaí i leith forbairt na hEarnála Turasóireachta sa Ghaeltacht

Moladh 10:	Moltar go dtabharfaí aitheantas sa Phlean Forbartha don chúram na Forbartha Turasóireachta agus go dtabharfaí aitheantas do thograí straitéiseacha ar leith de chuid an Údaráis a bhfuil dlúthbhaint acu le cothú agus giniúint fostaíochta agus fiontraíochta i limistéir Gaeltachta na Gaillimhe.
Moladh 11:	<p>Moltar go dtabharfaí tús áite don infreastruchtúr glas agus gorm laistigh den bPlean Forbartha nua agus go mbeidh aitheantas á dtabhairt dá thábhacht i gcomhthéacs turasóireachta, i gcomhthéacs cosaint agus buanú na timpeallachta agus i gcomhthéacs beartais a thacóidh le sláinte an phobail. Moltar gur cheart é seo a dhéanamh tríd iniúchadh a dhéanamh ar stádas na siúlóidí ar fud na Gaeltachta agus plean forbartha, cothabhála agus infheistíochta 5 bliana a aontú agus a fheidhmiú chun na críche seo.</p> <p>Go sonrach, moltar go dtabharfaí an t-aitheantas agus an tacaíocht cuí do thograí cosúil le:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bealach Slí Chonamara • Bealaí Rothaíochta i gConamara Theas • Slí Rothaíochta Gairbhéil Gaeltachta • Áiseanna Siúlóide don phobal
Moladh 12:	<p>Feabhas a chuir ar na háiseanna cois cladaigh (an infreastruchtúr gorm), ina measc:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Áiseanna drochaimsire a chuir ar fáil ag an gcé i gCill Rónán, Árann • Áiseanna do sheoltóirí ag roinnt céanna aitheanta ó Bhearna go Carna • Áiseanna páirceála, leithreas agus áiseanna gaolmhara eile a fheabhsú ag tránna fuad faid chósta Cósta Chonamara
Moladh 13:	Mar chuid d'fheidhmiú an VEDP don réigiún, moltar go ndéanfaí scrúdú ar na riachtanais agus coinníollacha pleanála chun na roghanna éagsúla i ngeall ar tuilleadh áiseanna agus seirbhísí lóistín a fhorbairt i gConamara a chíoradh

Moladh 14:	<p>Faoi scáth Cóna Ghaelach Chonamara agus Árainn, agus dlúthcheangailte le feidhmiú an VEDP, moltar go ndéanfadh An tÚdarás, i gcomhar leis an gComhairle, Fáilte Ireland agus geallsealbhóirí aitheanta na hearnála turasóireachta, forbairt ar bheartais planála, infheistíochta agus oiliúna a thacódh le forbairt inmharthanach in earnáil na turasóireachta sna ceantair seo a leanas:</p> <ol style="list-style-type: none"> An Spidéal / Cois Fharráige An Cheathrú Rua / Na hOileáin Carna / Iorras Aithneach
-------------------	---

6.4.2 An Gréasán gteic:

Tá gréasán náisiúnta “gteic” forbartha ag an Údarás, gréasán de mhóil dhigiteacha fud fad na Gaeltachta.

Go dáta (Lúnasa 2020) tá 8 mhol oscailte i gCiarraí, Corcaigh, Dún na nGall, Gaillimh agus Maigh Eo. Tá c.6,162 méadar cearnach de spás fiontraíochta, oifigí agus araile forbartha mar chuid den ghréasán seo. Cuirfidh na háiseanna seo leis an infreastruchtúr agus leis na háiseanna atá ar fáil dóibh siúd atá i mbun gnó nó ag cianoibriú ón nGaeltacht. Cuideoidh ná háiseanna agus na seirbhísí oiliúna agus forbartha fiontraíochta seo freisin le fiontraithe nua atá ag iarraidh tabhairt faoi ghnóthaí nua a fhorbairt sa nGaeltacht.

Sna gteiceanna seo, cuirfear réimse leathan áiseanna agus seirbhísí ar fáil mar shampla:

- Áiseanna oifige príobháideacha
- Spás oifige roinnte
- Áiseanna cruinnithe
- Áiseanna teileachomhdhála
- Áiseanna oiliúna agus meantóireachta

Tá sé mar aidhm ag an ngréasán gteiceanna, áiseanna agus seirbhísí a chuir ar fáil chun infheistíocht agus ábhar fiontraíochta nua a mhealladh chun na Gaeltachta tríd an t-infreastruchtúr cuí a fhorbairt. Cuireann na hiarrachtaí seo ar chumas daoine buntáiste a bhaint as deiseanna agus áiseanna cianoibrithe agus trí ghnóthaí nua a fhorbairt.

I gcontae na Gaillimhe tá gteiceanna oscailte nó dá phleanáil sna láthair seo a leanas:

- Na Forbacha
- An Spidéal
- An Cheathrú Rua
- Carna
- Tír an Fhia
- Inis Mór – Árainn
- Inis Oírr
- Inis Meáin
- Corr na Móna

Moladh 15:	Mar chur chuige aontaithe idir Chomhairle Chontae na Gaillimhe agus Údarás na Gaeltachta, moltar go ndéanfaí tús áite a thabhairt do bheartais pleanála agus infheistíochta a thacóidh le feidhmiú agus le forbairt gréasán na gteiceanna. San áireamh anseo is ceart díriú ar fheabhsú agus ar chaighdeánú na seirbhísí riachtanach ghnó ar a bhfuil fiontair áitiúil ag brath. San áireamh anseo tá ceangal agus seirbhís ardluais leathanbhanda agus soláthar seirbhísí teileachumarsáide eile.
-------------------	--

6.4.3 Plean Forbartha Iorras Aithneach

Tá an Phlean Gníomhaíochta d'Iorras Aithneach á chur i bhfeidhm i gcomhthéacs na straitéise de chuid Údarás na Gaeltachta (2018-2020). Tá gnéithe tábhachtacha den Straitéis, forbairt ar chúrsaí mara, gteic, forbairt ar fhuinneamh inathnuaite, forbairt in earnáil na fiontraíochta agus turasóireachta á gcur i bhfeidhm. Tuigtear go bhfuil buntáiste ar leith a bhaineann le hacmhainní nádúrtha an cheantair gur féidir a thapú ach iad a bheith aitheanta, eagraithe agus comhordú déanta orthu chun tograí a bhaineann leo a chur i bhfeidhm.

Tá réimse moltaí luaite sa phlean gníomhaíochta i ngeall ar earnálacha forbartha éagsúla faoi na ceanteidil seo a leanas san áireamh:

- Fiontraíocht
- Óige, Oiliúint agus Scileanna
- Turasóireacht & Oidhreacht
- Áiseanna/Seirbhísí & Infreastruchtúr
- Tithíocht

Nótálann Údarás na Gaeltachta go bhfuil aighneacht shonrach chuig an Chomhairle Contae ullmhaithe ag an gCoiste Comhairleach do Phlean Cúig Bliana Iorras Aithneach.

Moladh 16:	Mar chur chuige aontaithe idir Chomhairle Chontae na Gaillimhe agus Údarás na Gaeltachta, i gcomhar le geallsealbhóirí eile stáit agus pobail, moltar tuilleadh infheistíochta agus acmhainní a chuir ar fáil i dtaca le feidhmiú an phlean seo chun na deiseanna forbartha atá léirithe sa bplean a thabhairt chun críche.
-------------------	---

	<p>Mar aon le sin, tá sé feicthe le blianta fada go bhfuil dúshlán ar leith ann comhlachtaí a mhealladh go réimsí móra den Ghaeltacht de dheasca stáid an infreastruchtúr taisteal agus iompar, na bóithre go háirithe. Tá muid ag moladh go ndéanfaí staidéar ar an réimse seo agus plean feabhais cuí a chur in áit.</p>
--	--

6.4.4 Forbairt na hEarnála Mara

Ó dheireadh na 1970idí, d'aithin Údarás na Gaeltachta tábhacht na hacmhainne mara do chruthú deiseanna fostaíochta ar fud na Gaeltachta agus a straitéisí infheistíochta agus forbartha á gceapadh agus á gcur i bhfeidhm. Is príomhthosaíocht í forbairt chomhtháite agus inbhuanaithe earnáil na mara i Straitéis Forbartha Údarás na Gaeltachta (2018-2020) agus déanfar í a chomhtháthú tuilleadh inár straitéis nua cúig bliana atá á forbairt faoi láthair. Tá sé de chumas ag forbairt earnáil na mara tairbhí socheacnamaíochá díreacha suntasacha a sholáthar don réigiún agus ginfidh agus gearálfaidh sí bearta infheistíochta eile ón earnáil phríobháideach agus phoiblí a dhéanfaidh forbairt agus fás an gheilleagair réigiúnaigh a chomhtháthú tuilleadh.

Tá roinnt ghníomhaíochtaí mara lárnach i ngeilleagar Gaeltachta na Gaillimhe. Trí chur i bhfeidhm a straitéise infheistíochta agus forbartha, tacaíonn An tÚdarás le fiontair atá ag trádáil in earnálacha den sórt seo agus tá an tÚdarás tiomanta do dheiseanna nua a bhunú chun oibriú i gcomhpháirtíocht le hinfheisteoirí príobháideacha atá ag iarraidh leas a bhaint as deiseanna tráchtála inbhuanaithe in earnálacha atá ann cheana féin agus atá ag teacht chun cinn laistigh de chreat an gheilleagair ghoirm a chuirtear in iúl i *Harvesting Our Ocean Wealth*.

Is é ár dtuairim gur féidir le plean Forbartha Áitiúil oibriú i gcomhar leis an gCreat Náisiúnta Pleanála Mara agus leis an Straitéis Fuinnimh Inmharthana d'Údaráis Áitiúil (LARES) tionchar díreach agus láithreach a imirt ar fhorbairt agus ar inmharthanacht gníomhaíochtaí a bhaineann le hearnáil na mara sa toadhchá. I measc na ngníomhaíochtaí seo tá:

- Dobharshaothrú (iasc, sliogéisc agus feamainn)
- Iascaireacht
- Feamainn
- Próiseáil Táirgí Mara agus Luach Breise
- Forbairt Teicneolaíochta Fuinnimh In-athnuaite
- Suiteálacha Fuinnimh In-athnuaite, bunáiteanna tógála agus tacaíochta (deiseanna atá ag teacht chun cinn)
- Áiseanna leathnaithe do Thurasóireacht agus Fhorbairt Mara (rochtain ar an bhfarraige, céanna, cuan agus iompar)

I measc na gclár tacaíochta atá á mbainistiú ag An tÚdarás tá riarachán scéimeanna éagsúla; cúnaimh deontais; tacaíocht cothromais a sholáthar; cóiríocht fiontar agus spás gnó a thógáil agus a léasú; suíomhanna páirceanna glasa agus páirceanna donn a sholáthar; agus rochtain ar scéimeanna comhairleacha agus meantóireachta gnó.

Soláthraítear tacaíochtaí d'earnálacha eile atá ag brath ar an mhuir a bhaineann le tionscadail cháilithe tráchtála sa turasóireacht, táirgeadh breisluacha agus seirbhísí a

thrádáltear go hidirnáisiúnta trí shraith beart cúnamh. Cuimsíonn bearta den sórt sin tacaíocht cúnamh deontais trí scéimeanna fostaíochta, caipitil, taighde agus forbartha, agus margáíochta. Ina theannta sin, soláthraíonn an Údarás deiseanna taighde, oiliúna agus comhroinnte eolais d'fhiontair trína rannpháirtíocht i gcláir thrasnáisiúnta, lena n-áirítear tionscadail a mhaoinítear faoi H2O2O agus INTERREG, chomh maith le tionscadail agus imeachtaí eile atá urraithe ag an Eoraip. Cuimsíonn an raon reatha tionscadal a bhainistíonn an Údarás a bhaineann le hearnáil na mara na ACCESS2SEA (<http://access2sea.eu/>), EMPORIA4KT (<https://www.emporia4kt.com/>) agus SW-GROW (<https://sw-grow.eu/>).

I measc na dtacaí airgeadais do na hearnálacha próiseála do bharshaothraithe agus breisluacha tá scéimeanna éagsúla EMFF ar nós an Scéim Dobharshaothraithe Inbhuanaithe agus an Scéim Próiseála Bia Mara.

Coincheap na hInbhuanaitheachta

Tá coincheap na hinbhuanaitheachta ríthábhachtach d'obair an Údaráis. Is príomhchúram don Údarás í inbhuanaitheacht phobal na Gaeltachta agus na Gaeilge.

Sa chomhthéacs seo creidimid go gcaithfear inbhuanaitheacht a mheas faoi na 3 cheannteideal a nglactar leo go domhanda agus atá chomh tábhachtach céanna:

- Sóisialta
- Comhshaoil
- Geilleagar

Bhí agus tá pobal na Gaeltachta ag brath go mór ar ghnó mara, ar ghníomhaíochtaí mara agus ar iompar mara, agus tá cothabháil agus forbairt na ngnéithe traidisiúnta seo de phobal na Gaeltachta bunúsach d'obair an Údaráis.

Is léir dúinn go mbeidh forbairt an bhonneagair ar bhealach atá inbhuanaithe ó thaobh an chomhshaoil agus fiú ag feabhsú an chomhshaoil mar phríomhspreagthóir na Gaeltachta agus an gheilleagair náisiúnta.

Dá bhrí sin, díríonn ár n-aighneacht ar thionchar Phlean Forbartha Áitiúil ar Ghaeltacht na Gaillimhe agus ar na buntáistí sóisialta, comhshaoil agus eacnamaíochta an-dearfacha a d'fhéadfadh agus ba cheart a bheith mar thoradh air. Creidimid, trí anailís chórasach agus trí bhearta cuimsitheacha pleanála comhtháite, go dtacóidh sé leis an earnáil táirgiúil acmhainní nádúrtha atá ann chun a bearta ioncaim, táirgiúlachta, nuálaíochta agus aschuir a mhéadú. Ar an gcaoi chéanna, d'fhéadfadh sé bealaí nua a shainaithint chun acmhainn forbartha folaigh a mhapáil laistigh d'earnálacha acmhainní tearc-úsáidte lena n-áirítear an tionscnaimh fiontar pobail agus idirghabhálacha nua chun oiliúna agus scileanna a fhorbairt. D'fhéadfadh straitéis den chineál seo cineál forbartha áitiúla a shainaithint a d'fhéadfadh cuspóirí éifeachtúlachta ábhartha a bhaint amach agus ag an am céanna iarracht a dhéanamh aghaidh a thabhairt ar bhealach comhordaithe ar chuspóirí cothromais tábhachtacha chun fadhbanna struchtúracha eisimirce ó na ceantair chósta a mhaolú, go fadtéarmach. Léiríonn na saincheisteanna forbartha fadhbunaithe seo dúshlán shuntasacha maidir le hidirghabhálacha beartais agus na hinstiúidí atá freagrach as a gcur i bhfeidhm.

Bonneagar Mara sa Gaeltacht:

Páirc na Mara- Campas Nuálaíochta Mara ag Cill Chiaráin, Contae na Gaillimhe

Laistigh dá straitéis forbartha reatha, tá Údarás na Gaeltachta tar éis tús a chur lena chlár infheistíochta chun tacú le Páirc na Mara a bhunú.

Suite ar shuíomh c.9-heicteár atá in úinéireacht ag Údarás na Gaeltachta, soláthróidh Páirc na Mara campas forbartha atá deartha agus tógtha de réir na gcaighdeán cruinn forbartha, pleanála agus comhshaoil. Nuair a chomhlíontar na critéir phleanála, áireofar ar an gcampas an bonneagar, na saoráidí agus na seirbhísí riachtanacha a theastaíonn ó infheisteoirí príobháideacha chun fiontair mhuirí a bhunú agus a scála thar raon táirgí, speiceas, teicneolaíochtaí agus feidhmchlár.

Éascóidh forbairt braisle mara na sineirgí agus na barainneachtaí scála atá riachtanach chun fiontair a bhaineann le muirí a thiomáint agus breis oibre taighde agus forbartha a chur chun cinn chun a chinntiú go mbeidh an fhorbairt ina gné chriticiúil den bhonneagar forbartha mara réigiúnach agus náisiúnta.

Agus an tionscadal á thabhairt ar aghaidh, tá coiste stiúrtha i bhfeidhm ag Údarás na Gaeltachta ar a bhfuil príomhpháirtithe straitéiseacha mar Foras na Mara, BIM, Comhairle Chontae na Gaillimhe, an Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta, an Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara, Ollscoil na hÉireann, Gaillimh agus Institiúid Teicneolaíochta na Gaillimhe-Maigh Eo, Teagasc, SmartBay, Fiontraíocht Éireann, Fondúireacht Bithgheilleagair na hÉireann agus GRETB. Soláthróidh an cur chuige comhoibritheach agus comhpháirtíochta seo an mheicníocht chun pleananna a fhoirmiú chun tacú le Páirc na Mara a fhorbairt mar Pháirc Nuálaíochta Mara agus fás na hearnála a bhrú chun cinn trí chlár spriocdhírthe infheistíochta, oiliúna agus taighde.

Tugadh tús áite d'fhorbairt saoráide Ionad Nuálaíochta agus Forbartha Mara (MIDC) d'fhorbairt chéad chéim an champais. Fuarthas maoiniú de €2m ó Fhiontraíocht Éireann, tríd an tionscnamh maoinithe REDF mar thacaíocht d'infheistíocht fhoriomlán de €2.5m. Saoráid taighde, oiliúna agus forbartha dírithe ar an margadh a bheidh sa MIDC a sholáthróidh clár tacaíochta goir agus scálaithe d'fhiontair mhara ag éascú a gcomhdhlúthaithe agus ag luasghéarú a gcuid pleananna tráchtálaithe.

Trí chomhoibriú le páirtithe leasmhara réigiúnacha agus na hInstitiúidí Ardoideachais, soláthróidh an MIDC sainoiliúint agus tacaíochtaí forbartha gnó. Tacóidh clár phleanála nuálaíochta agus oiliúna le fiontar nua a bhunú agus cuirfidh siad fás chun cinn agus táirgiúlacht a fheabhsú laistigh den bhonn fiontar mara atá ann cheana. Feidhmeoidh an MIDC mar 'champion' do thráchtálú táirgí mara agus droichidfidh sé laige atá ann cheana maidir le nuálaíocht, cur i bhfeidhm, coincheapa agus tráchtálú a nascadh.

San fhadtárma, déanfar na pleananna infheistíochta atá le cur i bhfeidhm i bPáirc na Mara a bhainistiú chun aghaidh a thabhairt ar na príomhchonstaicí struchtúracha sin a sainiú le trí dhlúthchomhairle le gníomhaireachtaí poiblí agus le comhpháirtithe tionscail. Go sonrach:

- Easpa suíomhanna forbartha iomchuí i réigiún Chonamara a bhfuil na toilithe pleanála agus rialachais riachtanacha acu atá oiriúnach d'fhiontair táirgeachta mara agus d'fhorbairt breisluacha, lena n-áirítear rochtain bhainistithe ar

fhoinsí inbhuanaithe uisce úr agus uisce farraige ar an láithreán céanna in éineacht le rochtain chónagarach iontaofa ar an fharraige

- Easpa rochtana ar champas muirí comhtháite seirbhísithe ina bhfuil ceadanna agus ceadúnais ábhartha i bhfeidhm (Pleanáil, Imeall Trá, Dobharshaothrú, scardadh eisiltigh cóireáilte, srl.)
- Easpa bonneagair seirbhísí comhroinnte ar fáil d'fhiontair agus do thionscadail áitiúla, lena n-áirítear ceardlanna roinnte, oifigí roinnte agus saoráidí oiliúna, ceaintín agus spásanna cruinnithe
- Is gá tacú leis an soláthar seirbhísí taighde agus forbartha gnó bonneagair agus faoi stiúir an mhargaidh sa réigiún chun freastal ar an éileamh ó mhargáí náisiúnta agus idirnáisiúnta ar tháirgí breisluacha mara agus mara

Is é ár dtuairim go léiríonn suíomh tionscadail Pháirc na Mara ardán suntasach le haghaidh forbartha inar féidir seirbhísí, saoráidí agus bonneagar nua a fhorbairt, a chruthóidh fiontair agus táirgí nua agus a leathnóidh deiseanna fostaíochta go háitiúil agus laistigh den réigiún níos leithne.

Cuirfidh sé mol forbartha mara comhtháite breisluacha ar fáil ar bhonn pleanáilte agus comhleanúnach a bheidh bunaithe ar chomhoibriú éifeachtach idir comhlachtaí poiblí agus fiontair tráchtála. Beidh ról ríthábhachtach aige chun forbairt tráchtála éifeachtach ár sócmhainní mara nádúrtha a chinntiú ar bhealach inbhuanaithe agus pleanáilte.

Tugann coincheapú, dearadh agus cur i bhfeidhm an phlean infheistíochta agus forbartha a bhfuilimid tiomanta dó deis dáiríre tionscadal eiseamláireach scála a thógáil a fhéadfaidh gníomhú mar thionscadal taispeána ar fud an domhain.

Céanna

Maidir le bonneagar mara agus tacaíocht lóistíochta, tá ceann de na sé Ionad Cuan Iascaigh náisiúnta (FHCanna) sa stát lonnaithe laistigh de Ghaeltacht na Gaillimhe - Ros an Mhíl.

Feidhmíonn na FHCanna seo chun iascaireacht mhara, próiseáil éisc, gníomhaíochtaí a bhaineann le héisc agus ábhair a bhaineann le tionscal an éisc a chur chun cinn. Mar phríomh-nóid forbartha, tugann siad fócas criticiúil freisin do ghníomhaíochtaí eile a bhaineann leis an bhfarraige, lena n-áirítear saoráidí fóillíochta agus taitneamhachta a sholáthar, a fheabhsú agus a fhorbairt agus idirghabhálacha forbartha sóisialta agus eacnamaíochta a éascú agus a chur chun cinn laistigh de dhobharcheantair réigiúnacha an Ionaid Cuain Iascaigh.

Tá spéis ar leith ag go leor cuanta beaga do phobal Gaeltachta na Gaillimhe agus fáiltimid roimh thiomantas Chomhairle Chontae na Gaillimhe d'fhorbairt agus do dheisiúcháin ag roinnt céanna Gaeltachta i mbliana lena n-áirítear, Béal Chara i Leitir áird, Coillín agus Cé an Ard Thoir i gCarna. Príomh-chuan eile i gContae na Gaillimhe is ea Cé Cill Chiaráin. Tá ilúsáideoirí ann - iascairí, feirmeoireacht éisc, fómhar feamainne, báid seoil agus currach - oiliúint agus rásaíocht agus turasóireacht mhara (slatiascaireacht).

Moladh 17:	Ba cheart tuilleadh oibre forbartha a mheas ag cuan Cill Chiaráin de réir chuspóirí SAC i dtairiscint chun cabhrú le Dobharshaothrú (féach thíos), Iascaigh cladach agus feamainne (féach thíos) turasoireacht (féach thíos) agus fuinnimh in-athnuaite.
-------------------	--

Dobharshaothrú

Mar gheall ar nádúr forimeallach agus réigiúnach an do Bharshaothraithe, tá fiontair thráchtála lonnaithe i gceantair iargúlta agus tuaithe nach mbíonn tionscail eile iontu agus deiseanna fostaíochta inbhuanaithe i gcásanna áirithe. Ina theannta sin, tacaíonn poist do Bharshaothraithe le scileanna traidisiúnta na mara agus na bhfeirmeoireachta sna pobail chósta seo. Trí speicis mhuirí a tháirgeadh lena dtomhailt nó lena luacháil i réimse táirgí breisluacha, tugann do Bharshaothrú deis shuntasach do na ceantair iargúlta seo fostaíocht agus rannpháirtíocht a choinneáil ar leibhéal an phobail.

Tá do Bharshaothrú mar phróiseas, táirge nó fréamhshamhla ag tabhairt aghaidh ar bhacainní teicniúla, eacnamaíochta agus sóisialta ar fhorbairt. Is féidir na bacainní seo a iompú ina ndeiseanna do phobail inar féidir forbairt agus dul chun cinn ar leibhéal an tionscail a chur i bhfeidhm ar leibhéal ullmhachta teicneolaíochta inmharthana go heacnamaíoch (TRL).

Moladh 18:	Ba cheart go leanfaí ag tacú le forbairt do Bharshaothraithe inbhuanaithe i nGaeltacht na Gaillimhe.
-------------------	--

Iascaigh Cladaigh agus Saothrú na Feamainne

Cé nach bhfuil baint ag Údarás na Gaeltachta le tacú le hiascaigh fhiáine, is gné an-tábhachtach den gheilleagar cósta an Ghaeltacht í an iascaireacht cladaigh agus tá bainistíocht agus forbairt inbhuanaithe na hearnála seo an-tábhachtach do phobal na Gaeltachta. Tá spéis ag Údarás na Gaeltachta san earnáil bainte feamainne de bhrí go dtarlaíonn an chuid is mó don obair i gceantair Gaeltachta, go háirithe i gcontaetha na Gaillimhe, Mhaigh Eo agus Dhún na nGall áit a sholáthraíonn an earnáil seo fostaíocht lánaimseartha do 185 agus léiríonn roinnt tuairiscí go soláthraíonn an earnáil fostaíocht páirtaimseartha do thart ar 400 duine.

Cé gur príomhdhúshlán struchtúrach é aghaidh a thabhairt ar shaincheisteanna casta faoi úinéireachta, rochtana, ceadúnaithe agus táirgeachta ar bhealach comhtháite, is cúis inní é an gá comhfhreagrach chun comhar a chinntiú i measc geallsealbhóirí poiblí agus príobháideacha agus ilúsáideoirí ár gcladach. Leanann gníomhaíocht eacnamaíoch den sórt sin bunaithe ar acmhainní mara dúchasacha nádúrtha ag táirgeadh táirgí agus seirbhísí ardchaighdeáin Éireannacha a fhreastalaíonn ar mhargaí réigiúnacha, náisiúnta agus idirnáisiúnta.

Moladh 19:	Ba cheart tuilleadh oibre forbartha a mheas ar chéanna Gaeltachta chun cuidiú leis an earnáil iascaigh agus feamainne.
-------------------	--

Fuinneamh in-athnuaithe

Fáiltimid an cinneadh a rinne Rialtas na hÉireann ar cead forbartha do seacht dtionscadal feirmeacha gaoithe amach ón gcósta mar chuid dá aidhm giniúint fuinnimh in-athnuaithe a mhéadú go suntasach sna deich mbliana amach romhainn. Feiceann Údarás na Gaeltachta go háirithe go leor buntáistí d'Iarthar na hÉireann, agus go háirithe ag Ros an Mhíl de réir cheadú Cé Domhain (*deep water berth*) agus an banc talún atá faoi úinéireacht an Údaráis a d'fhéadfaí a úsáid mar mhol le haghaidh fuinneamh in-athnuaithe gaoithe agus mara amach ón gcósta go ginearálta in Iarthar na hÉireann do thionscadail den gcineál seo.

Moladh 20:	Ba cheart tuilleadh oibreacha forbartha a mheas ag céanna Gaeltachta, go háirithe Ros an Mhíl, chun cuidiú le forbairt na hearnála fuinnimh in-athnuaithe.
-------------------	--

Turasóireacht Mara

Tá na cuspóirí straitéiseacha seo a leanas mar atá leagtha amach sa *National Marine Planning Framework (NMPF)* ríthábhachtach d'fhorbairt an phlean forbartha áitiúil seo agus ba cheart iad a ionchorprú ina fhorbairt:

- “Chun drochthionchar a sheachaint (lena n-áirítear tionchair shealadacha agus charnacha) ní mór do rochtain nua machnamh a dhéanamh ar oiriúnacht an tsuímh agus na tionchair fhéideartha ar bhithéagsúlacht, sócmhainní oidhreachta, tírdhreach / tírdhreach, rochtain agus úsáid reatha le haghaidh áineasa agus turasóireachta” (lch. 71)
- Éire a bheith mar cheann scríbe turasóireachta cósta agus mara inbhuanaithe den scoth trí fhorbairt inbhuanaithe gníomhaíochtaí agus tionscail áineasa cósta agus mara in Éirinn
- Tacú le pobail i gceantair chósta tríd an méadú ar ghníomhaíochtaí inbhuanaithe turasóireachta mara agus cósta
- Cothabháil na limistéar nádúrtha muirí agus cósta atá ina fhachtóir suntasach chun turasóireacht agus ioncam a thabhairt chuig pobail chósta in Éirinn
- Rochtain leanúnach agus fheabhsaithe ar acmhainní mara agus cósta le haghaidh gníomhaíochtaí turasóireachta agus úsáide áineasa. " (lch 168).

Spreagfadh an fócas tosaíochta seo sainaitheint agus forbairt ‘Tionscadail Turasóireachta Gorm’ agus ghníomhódh sé mar fhreagairt straitéiseach, thras-rialtais ar infheistíocht sprioc dhírthe sa turasóireacht mhara a spreagadh agus é sin a dhéanamh ar bhealach a chuirfidh leis an soláthar atá ann cheana agus a chuireann luach le seirbhísí, saoráidí agus bonneagar atá suite i gceantair chósta. Cheadódh beart den tsórt sin teaghlaim de thionscadail turasóireachta tráchtála faoi stiúir na hearnála príobháidí chomh maith le tacaíocht do thionscnaimh turasóireachta áitiúla faoi stiúir an phobail.

Léiríonn infheistíocht i bhforbairt inbhuanaithe Earnáil na Mara tiománaí ríthábhachtach laistigh de straitéis Údarás na Gaeltachta (2018-2020). Comhroinn straitéisí náisiúnta ar nós Saibhreas Ár Aigéan, *Foodwise 2025*, an Ráiteas Bithghuilleagair Náisiúnta, an gá atá le méadú suntasach ar aschur laistigh den earnáil má tá na spriocanna agus na cuspóirí earnála le baint amach sa mheán téarma.

Moladh 21:	Tá sé ríthábhachtach go soláthraítear gach deis tacaíochta agus forbartha do phobail chósta leochaileacha agus imeallacha chun a n-inmharthanacht leanúnach a chinntiú i nGaeltacht na Gaillimhe.
Moladh 22:	Tá soláthar/cothabháil ar sholáthar cuí uisce agus áiseanna cóireála fuíolluisce riachtanach chun fás ar pháirceanna gnó Údarás na Gaeltachta a éascú i rith saolré an phlean agus ina dhiaidh. Tá Údarás na Gaeltachta ag lorg comhoibriú ó Chomhairle Chontae na Gaillimhe agus ó Uisce Éireann lena chinntiú go ndéanann na háiseanna seo agus aon uasghrádú ar na háiseanna seo freastal cuí ar fhorbairt agus méadú na bpáirceanna gnó sa toadhcháil chun fostaíocht a bhunú agus a chruthú sa Ghaeltacht.

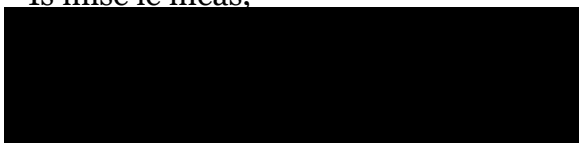
Achoimre

Tá sé éigeantach go ndéanfar gach deis tacaíochta agus forbartha a chur ar fáil do phobal na Gaeltachta atá leochaileach agus imeallach le cinntiú go leanfaidh siad de bheith inmharthanach mar phobal. Tríd an bPlean Forbartha Contae déanfar na spriocanna agus dúshláin fhadtéarmacha a aithint agus a sholáthar a mbeidh iontaoibh ag an phobal astu sa mhéid is a bhaineann le hinfheistíocht a dhéanamh i mbunú fiontar nua, i gcruithú agus i gcaomhnú an bhonneagair fhostaíochta, i mbeartais pleanála teanga agus pobail a mbeidh d'aidhm acu oidhreacht, cultúr agus teanga na gceantar seo a chosaint agus a chaomhnú.

Táimid ag tnúth lenár gcuid tograí agus clár oibre a phlé libh in am trátha. Is mian linn freisin a dhaingniú go bhfuilimid tiomanta i leith tacú le Comhairle Chontae na Gaillimhe i bhfeidhmiú an Phlean Fhorbartha sa Ghaeltacht. Fáilteoidh foireann an Údaráis roimh an deis casadh le Feidhmeannaigh na Comhairle chun cuidiú leo na míreanna den phlean forbartha mar a bhaineann go dlúth le Gaeltacht na Gaillimhe a chioradh agus a bheachtú. Nuair atá dréacht don bPlean Forbartha curtha ar fáil, beidh sé i gceist againn tuilleadh plé a dhéanamh faoin a mbeidh leagtha amach ann agus cuirfear aighneacht eile faoi bhur mbráid ag an am sin.

Beidh sé i gceist ag Údarás na Gaeltachta cuidiú le réiteach agus le feidhmiú an Phlean Forbartha ar cibé bealach agus is féidir chun deiseanna forbartha a chuir chun cinn sa Ghaeltacht a thacóidh le mór-aidhmeanna an Stáit i leith na Gaeltachta agus na Gaeilge.

Is mise le meas,

Ruairí Ó Néill
Bainisteoir Réigiúnach Chonnacht / Laighin

Aguisín 1

**Draft Regional Spatial and Economic Strategy
for the Northern and Western Regional
Assembly**

**Submission by
Údarás na Gaeltachta**

February 2019

Introduction:

Údarás na Gaeltachta welcomes the publication of the ‘Draft Regional Spatial and Economic Strategy for the Northern and Western Regional Assembly’.

Údarás na Gaeltachta has provided previous input during the preparation of the Draft RSES which provides the context for considering this additional submissions.

In this further submission, Údarás na Gaeltachta makes specific comments relating to the Draft RSES document with a particular focus on the Regional Policy objectives as set out in the draft.

Údarás na Gaeltachta:

Údarás na Gaeltachta acts as the statutory regional development authority responsible for the socioeconomic and sociolinguistic development of the Gaeltacht. Its statutory responsibilities are set out in the Gaeltacht Act, 2012 (<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2012/act/34/enacted/en/html>).

The organisation discharges a wide range of development functions and its development and investment programme forms an integral part of the economic, linguistic, cultural and social sustainability of the Gaeltacht. These investment and development measures provide key supports (financial, enterprise accommodation, training, skills development) to the local enterprise base and to community sector development initiatives.

Contact Details:

We are pleased to have the opportunity to make this further submission and would be happy to expand on any points made if the Assembly or RSES team requires further information, supporting data or clarifications.

For queries please contact:

Susan Ní Churnáin
An Rannóg Taighde agus Forbairt Earnála
Údarás na Gaeltachta
Baile an Mhuilinn
Daingean Uí Chúis
Co. Chiarraí.
V92 TX98

Tel: 066-9150100
e-mail: rtfe@udaras.ie
Web: www.udaras.ie

General Comments:

	Regional Policy Objectives	Comment
8.	Development of quality of life factors and sense of place, including harnessing the social, linguistic and cultural dimensions of the living experience of the Gaeltacht community.	It is imperative that there is recognition of the differentiated development priorities of the Gaeltacht regions in the local, county and regional planning framework
14.	Deliver at least 20% of all new housing in rural areas on brownfield sites.	This is welcome and essential to the vibrancy of rural Gaeltacht areas and the Region as a whole
15.	To support the regeneration and renewal of small towns and villages in rural areas	This is an essential objective to ensure the viability and sustainability of rural Gaeltacht areas and of the linguistic heritage
20.	Identify suitable development opportunities for regeneration and development that are supported by a quality site selection process that also addresses environmental constraints and opportunities.	Údarás na Gaeltachta can provide information concerning landbanks, industrial estates and enterprise infrastructure
23.	Within Gaeltacht areas and Gaeltacht towns in particular, emphasis shall be assigned to the impacts of proposed developments and their impact on the community of language and the maintenance and development of its socialisation networks.	<p>We welcome the emphasis on impacts in relation to development in the Gaeltacht areas and the impact of same on the linguistic community</p> <p>We suggest that specific reference is made here to the Local Language Plans as the appropriate framework within which to deliver on this objective</p>

24.	To protect, conserve and enhance those natural, built and cultural heritage features that form the resources on which the regions tourist industry is based. These features will include areas of important landscape, coastal scenery, areas of important wildlife interest, historic buildings and structures including archaeological sites, cultural sites including the Gaeltacht areas, arts and cultural sites and the traditional form and appearance of the built environment.	The Gaeltacht area is recognised as a unique, cultural, historical area with a sense of place. A new Gaeltacht destination marketing brand has been developed - is it appropriate to reference this as key development measure which has been undertaken.
34.	Develop the water based leisure sector in the region in a sustainable manner making the best use of existing and planned infrastructure and resources, in a manner that is sensitive to the natural and cultural heritage resources.	Údarás na Gaeltachta support the development of water-based leisure sector within the Gaeltacht
35	To enhance access to our Tourist Assets, including the development of a Coastal Walking/Cycling route along the Western Seaboard, which extends generally along the route of the WAW and incorporates existing resources, such as beaches, ports, harbours, piers and marinas – This Coastal Route to be subject to a route option analysis, and feasibility study in Counties Galway, Mayo, Sligo Leitrim and Donegal. Stakeholders will include Fáilte Ireland, NWRA and the relevant Local Authorities and the public	The WAW is recognised as a strategic tourism project and includes the Gaeltacht areas of Donegal, Mayo and Galway. Údarás na Gaeltachta to be referred to as a key stakeholder under this objective
36.	Promote the development of integrated walking, cycling and bridle routes throughout the Region as an activity for both international visitors and local tourists in a manner that is compatible with nature conservation and other environmental policies	The objectives outlined here are fully supported and developed in the Gaeltacht and we see further opportunities to identify and expand on those developments within our remit in the strategy.
39.	The NWRA shall coordinate the identification of the potential renewable energy sites of scale in collaboration with Local Authorities and other Stakeholders within three years of the adoption of the RSES	Reference can be made here to the LECO project funded under the EU INTERREG programme, the REACT project (funded under Horizon 2020) and Údarás na

		Gaeltachta and SEAI's joint programme – The Regional Energy Development Programme
41.	Encourage the development of the transmission and distribution grids to facilitate the development of renewable energy products and the effective utilisation of energy generated from renewable sources	Údarás na Gaeltachta are working closely with SEAI to implement a renewable energy strategy in the Gaeltacht through the development of BEC's and SEC's.
42.	Support the development of secure, reliable and safe supplies of renewable energy, in order to maximise their value, maintain inward investment, support indigenous industry and create jobs.	As 41. Above
45.	Promote innovative new building design and retrofitting of existing buildings, to improve building energy efficiency, energy conservation and the use of renewable energy sources in accordance with national regulations and policy requirements.	Through the participation in EU funded Renewable Energy programmes Údarás na Gaeltachta support this objective and its implementation in the Gaeltacht.
64.	To enable the expansion of our Regional assets in the Blue Economy in the following sectors: <ul style="list-style-type: none"> - Marine Research and Innovation - Gas & Oil deposits within Irelands waters - Seafood innovation through Greencastle, Killybegs, Páirc na Mara and other BIM fishery centres. 	Údarás na Gaeltachta has recently secured funding through the REDF to develop a Marine Innovation Development Centre (MIDC) at Páirc na Mara and support this objective within the scope of its remit
65.	Support the establishment of appropriate forums to enable industry thought leaders in Ireland to share knowledge and to identify critical competencies and skills needed to align with emerging business models.	Reference can be made to the ongoing work we are co-ordinating with the Regional Skills For a in establishing industrial training needs at a sectoral level
66.	Target academic research, training and development of a talent pool to support industry.	See 65. Above

67.	Support funding opportunities for indigenous start-ups and growth companies	Údarás na Gaeltachta provide supports for enterprise and entrepreneurial development within the Gaeltacht and support this objective
68.	Support the development of mentoring programmes to entrepreneurs.	Supports currently available through Údarás na Gaeltachta in the regions of Donegal, Mayo and Galway
84.	Promote, enhance and protect the linguistic, cultural and heritage value of our Gaeltacht Communities. Develop the Gaeltacht brand as a tool to provide competitive advantage.	<p>This objective is an integral part of the strategy and implementation of Local Language Plans which are overseen and funded by Údarás na Gaeltachta and the Department of Culture, Heritage and the Gaeltacht. These planning initiatives need to be identified as the key planning framework for Gaeltacht development in terms of objective 84.</p> <p>A Gaeltacht brand which will function as a regional marketing and promotion tool for Gaeltacht enterprises has been developed</p>
85.	Support the provision of low-cost, shared workspaces for the cultural sector; promote the provision of training, education and professional development opportunities for the cultural sector	The development of the Gteic hub network in the Gaeltacht areas of Donegal, Mayo and Galway supports this policy objective, a specific development is underway in Spiddal for the Creative Media sector.

86.	Support the provision of adequate broadband capacity that enables the further development of the vibrant film/video and digital media sectors in the region in particular and that facilitates collaboration between cultural sector practitioners – regionally, nationally and internationally	Údarás na Gaeltacht play a key role in the roll out of broadband infrastructure in the Gaeltacht
87.	Support the provision and/or upgrade of cultural facilities (eg multi purpose arts centres, theatres, galleries, libraries, museums etc.) where the public and visitors to the region may enjoy and participate in cultural activities, with particular priority given to the City of Galway, Regional Growth Centres, Key Towns and to Gaeltacht Towns.	Údarás na Gaeltachta support this objective through funding and other measures
88.	Support and assist the formulation and implementation of Irish Language Plans through the lead agency Údarás na Gaeltachta, across the Gaeltacht areas and within Gaeltacht Service Towns, as defined under the Gaeltacht Act 2012.	We suggest that their linkage to the county- and local-level plans is specifically recommended and referred to
94.	The advancement and growth of national and regional Greenway routes that shall include a number of high capacity flagship routes in this region and which can be extended and/or linked with local Greenways and other cycling and walking infrastructure	Údarás na Gaeltachta will act as a key co-ordinator and promoter of Greenway development within the Gaeltachta districts as part of its tourism development strategy
96.	The development of local businesses, and start-ups in the vicinity of Greenway Developments.	See 94. Above
106.	Support the development and the protection of the fisheries harbours in the context of Brexit and its effects on waters available for Irish trawlers to fish.	Specific reference can be made to Ros a' Mhíl in county Galway in terms of Gaeltacht development
127.	In addition to the foregoing, specific transport network supports shall be provided for the Islands that shall provide for safe access by sea and include but shall not be limited to the following: Improved pier infrastructure on Inis Oír and Inis Meáin in the Aran Islands and at Machaire Rabhartaigh and New passenger ferry vessel for Oileán Thoraí.	Údarás na Gaeltachta fully supports the initiatives pertaining to the Islands within the Gaeltacht regions.
136.	Support the roll-out of the National Broadband Plan and grow the regional digital economy.	Údarás is co-ordinating the provision of services to Gaeltacht Industrial

		Estates and Business Parks
148.	To enable Public and Private Sector creation of a digitally connected innovation corridor connecting existing, emerging and new incubation spaces (ex Portershed, Building Block etc.) that will attract businesses and industries working in the digital economy and creative industries.	The Gaeltacht network of Digital Hubs currently supports this objective. The initiative is being implemented across the Gaeltacht districts within the region RRDF funding has been secured for Gaoth Dobhair, a multi-site network of digital hubs in the Mayo Gaeltacht and the Spiddal Digital and Media hub
156.	With partners in IDA and other relevant agencies seed the architecture for a digital skills platform.	Údarás na Gaeltachta can be referred to in terms of FDI initiatives in the Gaeltacht districts
179.	Encourage multi-agency approaches for delivering the health, social care, education and community services needed by growing, diverse or isolated communities.	Údarás na Gaeltachta are currently co-ordinating such integrated approaches within the Gaeltacht
187.	The Assembly support the development of a safe, secure and reliable electricity network and the transition towards a low carbon economy centred on energy efficiency and the growth projects outlined and described in this strategy.	Údarás na Gaeltachta supports this essential objective as a priority measure within the strategy
198.	To support the Rural Water Programme which should be continued and enhanced.	Údarás na Gaeltachta supports this essential objective as a priority measure within the strategy

The Gaeltacht, Local Community Planning in the context of the NWRA:

In the context of Údarás na Gaeltachta's statutory obligations in implementing the Language Planning Strategy for the Gaeltacht areas we feel that the map is essential to

give an overview of the geographical areas which this strategy covers. We recommend including the maps which we have included in our previous submission.

The Gaeltacht Act (2012) and Local Community Planning

The Gaeltacht Act (2012) sets out the statutory responsibilities and development functions of An tÚdarás. The provisions of the Act provide for a more comprehensive and integrated view of regional and territorial development within the Gaeltacht.

In planning terms, the introduction of a new dimension to the local planning hierarchy through the establishment of Gaeltacht Language Planning Areas (designated by order under Section 7 (2) of the Act), and of Gaeltacht Service Towns (designated under Section 9 (1)), represents a new order of responsibilities for public agencies and for local communities alike.

These statutory provisions set out the bases under which local, area-based planning interventions (**Local Language Plans**) are to be drawn up in support of local communities. These plans will include development measures to support the viability of the Irish language in the “[...] family, educational, public, social, recreational and commercial life of the area concerned” (Section 7 [6]).

Under the auspices of the Gaeltacht Act (2012), some 26 such **Local Language Plans** will be prepared by local community organisations across the different Gaeltacht districts. These community organisations act as the ‘lead organisation’ in each of the planning areas. These organisations have been appointed to this role through a consultative process overseen by the Department of Culture, Heritage and the Gaeltacht and Údarás na Gaeltachta. These community organisations work in close collaboration and on a partnership basis with key public sector and state agency stakeholders, community and voluntary organisations, private sector representative bodies and the relevant Local Authorities.

In the NWRA region, **Local Language Plans** will be prepared in the following Limistéir Pleanála Teanga/Language Planning Districts:

County Mayo	<i>Limistéir Pleanála Teanga/Language Planning Districts:</i>
	Maigh Eo Thuaidh Maigh Eo Thiar

County Donegal	<i>Limistéir Pleanála Teanga/Language Planning Districts:</i>
	Tuaisceart Dhún na nGall Cloich Chionnaola, Gort an Choirce, An Fál Carrach & Machaire Rabhartaigh Toraigh

	Gaoth Dobhair, Rann na Feirste, Anagaire & Loch an Iúir Na Rosa Árainn Mhór An Ghaeltacht Láir Dún na nGall Theas
--	---

County Galway	<i>Limistéir Pleanála Teanga/Language Planning Districts:</i>
	Dúiche Sheoigheach & Tuar Mhic Éadaigh Conamara Láir An Cheathrú Rua Ceantar na nOileán Oileáin Árann Cois Fharráige Maigh Cuilinn Bearna & Cnoc na Cathrach Oirthear Chathair na Gaillimhe An tEachréidh

The development measures envisaged within these plans are closely aligned to the strategic priorities as set out in the Údarás na Gaeltachta development strategy. Such measures will be integrated within a planning model that addresses the complex of interdependent factors which impact on the resilience and the capability of local communities to protect and extend the use of the Irish language as the community vernacular locally.

These measures focus on the ‘community of language’ in their local and regional contexts. This operational context is fully informed by the economic development, employment and enterprise needs of such communities; by their housing, planning and local service requirements; by the educational, health and other social and public services upon which they are dependent.

Monitoring & Evaluation:

In terms of monitoring and evaluation of the RSES, we recommend that timelines are agreed in relation to the specific targets/outputs as outlined in the strategy. We further recommend that key agencies are identified specifically who will hold responsibility for the delivery of outputs.

We congratulate the NWRA on the current draft and welcome this opportunity to have our comments and recommendations herein considered before the final draft is signed-off on and formally adopted.

Error Correction:

We request that the following error is corrected in the draft RSES before the strategy is finalised. On page 160, Section 4.2 Potential Údarás is referred to as Údarás na Gaeilge. Please amend to Údarás na Gaeltachta.

February, 2019